

Pojem a předmět

Ve velkém sporu kontinentálního racionalismu s anglosaským empirismem se dalekosáhle vlastní problematice přizpůsobila pouze kontinentální filosofie, navazující na kartezianismus. V Kantovi toto přizpůsobení, které znamenalo akceptování některých empiristických důrazů (zejména u Leibnize), dosáhlo vrcholu v tom smyslu, že se smyslovosti dostalo samostatné závažnosti a především nezastupitelnosti co do poznání. Pojmy čistého rozumu jsou pouze myšlenkovými formami (KRV B 150), jimiž nelze ještě poznat žádný určitý předmět. K poznání totiž náleží dvojí (Kant říká: zwei Stücke, KRV B 146): jednak pojem, jímž je předmět vůbec myšlen (Kategorie), a potom názor, v němž je předmět dán. Na tomto místě je zajímavé právě Kantovo pokračování: kdyby nebylo možno pojmu dát (přiřadit) žádný odpovídající názor, byla by to svou formou myšlenka, ale bez předmětu, a proto by jeho prostřednictvím nebylo možné vůbec žádné poznání jakékoliv věci. Právě v této souvislosti se můžeme tázat: znamená nemožnost poznání jakékoliv „věci“ eo ipso nemožnost jakéhokoliv poznání vůbec? Jsou vůbec nějaké skutečnosti, které bychom mohli označit jako ne-věci? A je – v pozitivním případě – možné nějaké poznání ne-věci, které by pracovalo s pojmem, jemuž nemůžeme přiřadit žádný odpovídající předmět? Je vůbec možná nějaký pojem bez příslušného předmětu? A protože po Husserlovi musíme počítat přinejmenším s dvojím předmětem, reálným a intencionálním, musí naše otázka znít takto: jsou možné pojmy, které nejsou nerozlučně spjaty s příslušnými intencionálními předměty? Je možné myšlení, které se nevztahuje jen k předmětům, nýbrž také ne-předmětům? Je možná ne-předmětnost ve skutečnosti? A je možná nepředmětnost v intencionálním vztahu k takovým eventuálním nepředmětnostem ve skutečnosti? – Samozřejmě nám nyní nejde o obnovení sporu o tzv. aprioritu. Kantovu absolutní, univerzálně platnou aprioritu asi nelze filosoficky držet (podobně jako nelze držet platónské ideje jako samostatná „pravá“ jsoucna). Aprioritu je třeba chápat jako výsledek dlouhodobého procesu tzv. „zkoušek a omylů“, tedy relativně. Náš problém tím však není dotčen, nýbrž zůstává plně v platnosti.

(Praha, 961127-2.)